

УДК 341.1.01:327(100)

О.В. КАПРУСЬ

**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ****Капрусь Ольга Володимирівна** – аспірантка кафедри країнознавства та міжнародного туризму Львівського національного університету імені Івана Франка

Розглянуто теоретичні підходи до формування поняття «міжнародної організації» у міжнародних відносинах, здійснено аналіз основних тенденцій розвитку теорії міжнародних організацій.

Ключові слова: теорія міжнародних організацій, міжнародна організація, глобальне управління, теорія міжнародних відносин, міжнародні відносини.

Рассмотрены теоретические подходы к формированию понятия «международной организации» в международных отношениях, осуществлен анализ основных тенденций развития теории международных организаций.

Ключевые слова: теория международных организаций, международная организация, глобальное управление, теория международных отношений, международные отношения.

The theoretical approaches to forming the concept of 'international organizations' in international relations are considered. It is analyzed the main trends in the theory of international organizations.

Keywords: theory of international organizations, international organization, global governance, theory of international relations, international relations.

© О.В. Капрусь, 2012

Постановка проблеми. Функціонування міжнародних організацій є надзвичайно важливим та актуальним у зв'язку з тим, що найважливіші питання міжнародних організацій, такі як: могутність, тероризм, поширення зброї, регіональні конфлікти, економічна стабільність, кліматичні зміни та низка інших – не можна вирішити без багатостороннього співробітництва.

Світова політика характеризується «безпековою взаємозалежністю»: жодна держава, навіть найбільш могутня, не може самотужки вирішити ці проблеми. Як державам, так і недержавним акторам необхідно співпрацювати з метою вирішення глобальних проблем через міжнародні організації. «Безпекова взаємозалежність» базується на глобальному управлінні, а міжнародні організації є важливою складовою цього управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади функціонування міжнародних організацій є предметом наукових досліджень багатьох закордонних науковців, а саме: М.Фіннемор, М.Барнетт, Дж.Матіасон, А.Вендт, П.Циганков та ін. Серед українських дослідників теорії міжнародних відносин слід назвати: М.Мальського, М.Мацяха, Р.Романюка, В.Цимбалістого, які присвятили значну кількість праць теоретичним дослідженням міжнародних відносин, зокрема теорії міжнародних організацій. Проте ця тематика все ще залишається малодослідженою, а тому й надзвичайно актуальною в Україні.

Мета дослідження. Метою статті є спроба представити сучасний погляд на поняття «міжнародної організації», який одночасно визнає необхідність багатостороннього співробітництва та притаманність своерідної обмеженості міжнародних організацій. Не менш важливим завданням є відображення тієї важливої ролі, яку міжнародні організації відіграють у міжнародних відносинах, а також те,

як їхній вплив варіюється в залежності від проблемних галузей. Стаття спрямована на висвітлення історичних особливостей виникнення міжнародних організацій та їхнє наукове вивчення.

Результати дослідження. Серед широкої громадськості існували два головні напрямки трактування міжнародних організацій. Погляди реалістів (Г. Моргентау, Р. Арон) базувалися на сприйнятті міжнародних організацій як відносно маловажливих акторів світової політики, оскільки вони не спроможні подолати вплив таких складових міжнародних відносин, як конфлікти, національні інтереси та державна незалежність [3, с. 27]. Інших поглядів дотримувалися ідеалісти (І.Кант, Г.В.Лейбніць), які вважали, що призначення організацій – це вирішення загальнолюдських проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ранні дослідження міжнародних організацій беруть свій початок із праць Ієремії Бентама, а саме його пропозиції створити спільну законодавчу владу та праць Іммануїла Канта, який прагнув запровадити глобальне управління шляхом створення «Ліги миру» [7]. Наукове вивчення міжнародних організацій розпочалося після Першої світової війни та появою Ліги Націй у 1919 році, маючи в основному описовий характер. Ліга Націй була спробою розвинути міжнародне співробітництво, яке б допомогло уникнути війни. Розпад Ліги Націй пов'язаний із низкою факторів, а саме: нестачею волі могутніх держав та надзвичайно високими вимогами, необхідними для колективної діяльності.

Друга світова війна значно стимулювала розвиток міжнародних організацій, а погляди світових лідерів знову збіглися в тому, що необхідно створити іншу загальну міжнародну організацію.

Як це не дивно, але новостворена у 1945 році Організація Об'єднаних Націй (ООН) мала багато

схожого з Лігою Націй. Її діяльність була спрямована на забезпечення глобальної стабільності. З початку Холодної війни, було схоже, що ООН піде шляхом Ліги Націй.

Представники реалістичного підходу критикували ідеалістів, підкреслюючи важливість державного суверенітету, військової могутності та національних інтересів у міжнародних відносинах. Тому, на думку реалістів, малоімовірно було очікувати, що держави делегуватимуть значний обсяг повноважень міжнародним організаціям. Вони також стверджували, що міжнародний порядок можливий лише завдяки вмілому використанню дипломатії та сили. Баланс сил та потенційно здатні до перетворень організації, підтримуватимуть такий порядок.

Наукове вивчення міжнародних організацій в період Холодної війни 1945-1991 рр. зосереджувалось на осмисленні поняття «глобального управління» та визначення ролі міжнародних організацій у цьому процесі. Науковці почали розглядати міжнародні організації як невід'ємну та надзвичайно важливу складову світової політики, особливо у питаннях виникнення конфліктів та підтримання миру.

На думку іноземних дослідників, глобальне управління – це поступальний процес, за допомогою якого інтереси суб'єктів можуть бути реалізовані на основі узгоджених дій, в рамках формальних чи неформальних інститутів або режимів, створених індивідами чи державами на добровільній основі в цілях, що відповідають їхнім інтересам [2, с. 2].

Існували також інші підходи в теорії міжнародних організацій, зокрема неофункціоналісти (Е.Хаас, Дж.Александр) стверджували, що такий обсяг міжнародних проблем часто ускладнює діяльність як міжнародних організацій, так і окремих держав. Представники цього напрямку виступали за появу інших політичних акторів за межами національних держав [5, с. 485].

Значного поширення у 1980-х – 1990-х роках набув режимний підхід (Р. Кохейн, О. Янг). Режим – це система певних принципів, норм, правил та процедур прийняття рішень. Поява поняття «міжнародного режиму» була першою спробою теоретизувати «комплекс взаємозалежності» та існування глобального управління без світового уряду.

Це було викликом реалістам, які вважали, що у світі домінують національні держави, підкреслюючи, що економічні, енергетичні та екологічні проблеми важко вирішити державам із певним розподілом влади. Вони також наголошували на важливості недержавних організацій у формуванні правил, норм та процедур для розвитку режиму. Реалісти об'єднали цей підхід із теорією «гегемонічної стабільності», стверджуючи, що будь-яка стабільність, яку забезпечує певний режим, пов'язана із переважанням влади однієї держави. Таким чином гегемон досягає багатостороннього співробітництва, згідно із цим підходом, через подання загрози примусу та позитивної винагороди [6, с. 170].

Закінчення Холодної війни створило значні

перспективи для зростання ролі, функцій та повноважень міжнародних організацій у глобальному управлінні. Характерним для досліджень міжнародних організацій у цей період було явне теоретизування «глобального управління». Держава вважається не єдиним джерелом влади в глобальному управлінні. Правила світової політики створюються шляхом взаємодії міжнародних урядових та неурядових організацій, норм, режимів, міжнародного права та навіть приватно-державних управлінських структур.

Метою управління є визначення стандартів поведінки, розподіл ресурсів, контроль за дотриманням правил, вирішення спорів, примусові заходи, що застосовуються на міжнародному рівні для вирішення спільних проблем різного роду [4, с. 410].

Головні теоретичні підходи у міжнародних відносинах у різний спосіб трактували сучасну роль міжнародних організацій. Лібералісти (І.Вентам, Д.С.Мілл, Р.Дарендорф) стверджували, що міжнародні організації створюють поле діяльності, в якому держави взаємодіють, розвиваються, співпрацюють для вирішення спільних проблем [1, с. 220].

Реалісти продовжували дискусії з приводу того, що міжнародні організації мають мало влади над державами, оскільки вони завжди можуть вийти зі складу таких організацій, а також система стримування та загальний баланс сил є більш ефективним у підтриманні миру, ніж міжнародні організації.

Важливість міжнародних організацій у сучасній політичній системі пояснюється ще й тим, що могутні держави використовують їх як інструменти досягнення своїх інтересів. Це можливо за умови, якщо та чи інша держава зможе повністю контролювати діяльність такої організації, а тому мати абсолютну перевагу у прийнятті та реалізації певних рішень.

Значна кількість підходів до міжнародних організацій існує за межами класичної дебати між лібералами та реалістами. Представники критичної теорії та неомарксизму (К.Маркс, Ф.Енгельс) продовжують дискусії стосовно того, що промисловий капіталізм домінує над глобальним управлінням.

Більш сучасним підходом є соціальний конструктивізм (А. Шюц, П. Бергер), який наголошує на ролі соціальних структур – норм, самотностей та переконань у світовій політиці [1, с. 250].

Висновки. Незважаючи на те, що представники різних підходів теорії міжнародних організацій в різний спосіб трактували саме поняття «міжнародної організації», основні завдання, які ставлять перед ними державичлени цих організацій, все-таки з часом приходили до висновку, що міжнародні організації, так чи інакше, є важливим інструментом досягнення своїх інтересів.

Важко однозначно стверджувати, який із підходів теорії міжнародних організацій найбільш достовірно пояснює усі нюанси пов'язані із функціонуванням міжнародних організацій та їхнього місця у сучасних міжнародних відносинах, оскільки процес формування цих підходів зумовлений певними політичними, економічними, соціальними та іншими проблемами світової політики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мальський М. Теорія міжнародних відносин: підручник [Текст] / М. Мальський, М. Мацяк; 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2007. – 461 с.
2. Темников Д. Проблемы мирового регулирования в современной зарубежной политологии [Электронный ресурс] / Д. Темников // Международные процессы. Журнал теории международных отношений и мировой политики. – 2011. – Т. 9, № 2 (Май-август). – Режим доступа: <http://www.intertrends.ru/five/007.htm>
3. Abbott K.W. Why States Act through Formal International Organizations [Text] / K.W. Abbott // Journal of conflict resolution. – 1998. – Vol. 42, № 1. – P. 27-67.
4. The Politics of Global Governance: International Organizations in an Interdependent World [Text] / P. Diehl, B. Frederking (eds.); 4th Edition. – Boulder, Col.: Lynne Rienner, 2010. – 419 p.
5. Haas E.B. Beyond the Nation State: Functionalism and International Organization [Text] / E.B. Haas. – Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1964. – 595 p.
6. Krasner S.D. International Regimes [Text] / S.D. Krasner. – Ithaca: Cornell University Press, 1983. – 372 p.
- Wells J. Guide for Kant's Perpetual Peace [Electronic resource] / J. Wells // Introduction to International Relations. – 2012. – January, 27. – Access mode: <http://introtoir.com/2012/01/27/guide-for-kants-perpetual-peace/>